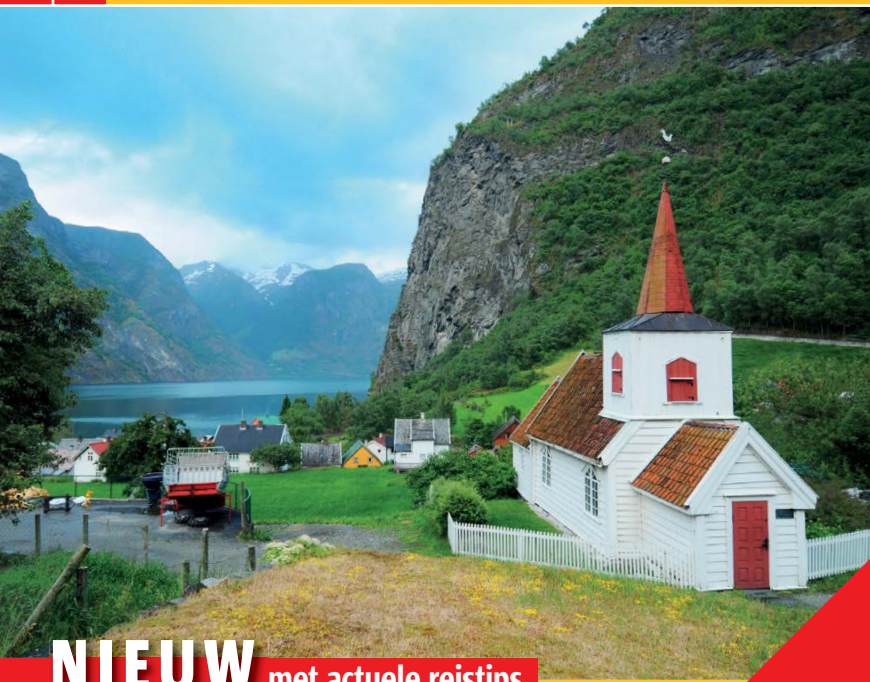

Noorwegen

NELLES
GIDS

NIEUW met actuele reistips

Foto: Serban Enache (Dreamstime)

Aan boord door de fjord • Zonneschijn rond
middernacht • Noordkaap: mythe in de mist

Nelles Verlag

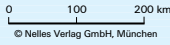
met extra
HOTELLIJST
en talrijke
DETAILKAARTEN

LIJST VAN KAARTEN

Oslofjord	42
Oslo	44/45
Zuid-Noorwegen	58/59
Hardangervidda	74/75
Bergen	87
Van Bergen naar Trondheim	96/97
Van Oslo naar Lillehammer	141
Van Lillehammer naar Trondheim	144
Trondheim	155
Van Trondheim naar Mo i Rana	167
Van Mo i Rana naar Narvik	177
Finnmark / Noordkaap	184/185
Tromsø	187
Oostelijke Finnmark	208/209
Lofoten / Vesterålen	219
Spitsbergen	226

NORWEGIAN SEA

LEGENDA

★★	topattractie <i>(op de kaart)</i>		Borgund (plaats) Vieringfossen <i>(bezienswaardigheid)</i>	de geel gemarkeerde namen worden in de tekst vermeld		staatsgrens
★★	<i>(in de tekst)</i>			internationale luchthaven / nationale luchthaven		autosnelweg, autoweg
★	bezienswaardigheid <i>(op de kaart)</i>			afstand in kilometers		grote verkeersweg
★	<i>(in de tekst)</i>			nationaal park		verharde hoofdweg
8	oriëntatienummer in tekst en op kaart			UNESCO werelderfgoed		gewone weg
8 8	oriëntatienummer in tekst en op plattegrond		Glittertinden 2470	bergtop (hoogte in meters)		secundaire weg
	openbaar / belangrijk gebouw			informatiecentrum		spoor
	hotel, restaurant			hospitaal, post		veerboot
	winkelcentrum, markt			voetgangerszone		E6 14 wegnummer
	kerk			metro met station		
	bushalte, parkeerplaats					

COLOFON: Nelles Gids: Noorwegen

All rights reserved
© Nelles® Verlag GmbH, 81379 München, Machtfinger Str. 11
Info@Nelles.com, www.Nelles.com
Druk 2012
ISBN 978-3-86574-413-5

Licentieovereenkomst: Onderwerp van de gebruikersovereenkomst zijn de door Nelles Verlag GmbH gepubliceerde digitale reisgidsen "Nelles Gids". Nelles Verlag GmbH verleent alleen aan eindklanten toestemming voor het gebruik van de "Nelles Gids". Nelles Verlag GmbH verleent de gebruiker een niet-exclusief en beperkt recht op het gebruik van de "Nelles Gids". De gebruikers hebben het recht om een digitale kopie van de gewenste reisgids te downloaden, een elektronische kopie daarvan als back-up op te slaan en, voor zover door Nelles Verlag GmbH ter beschikking gesteld, een exemplaar daarvan uit te printen en daarvan twee kopieën te maken. Elk ander gebruik is slechts toegestaan met schriftelijke toestemming van Nelles Verlag GmbH. Indien de gebruiker in strijd handelt met deze licentieovereenkomst, is hij verplicht om, ongeacht de aanspraak op eventuele verdere schadevergoeding, een contractuele boete te betalen voor elke opzettelijke schending van deze overeenkomst. De gebruiker wordt erover geïnformeerd dat het bedrijf Nelles Verlag GmbH ter bescherming van de "Nelles Gids" technische maatregelen heeft genomen. De gebruiker is niet gerechtigd de technische beschermingsmaatregelen te omzeilen zonder de toestemming van Nelles Verlag GmbH. De door Nelles Verlag GmbH toegevoegde auteursrechtvermeldingen, referenties en merknamen mogen door de gebruiker niet worden gewijzigd noch mogen zij worden verwijderd.

Disclaimer: Alle informatie in de "Nelles Gids" wordt door het team van Nelles Verlag GmbH zorgvuldig onderzocht en geactualiseerd en, waar mogelijk, gecontroleerd op nauwkeurigheid. Ondanks zorgvuldig onderzoek is het mogelijk dat de informatie in de "Nelles Gids" niet of niet meer relevant is. Nelles Verlag GmbH kan dus evenmin als het team van de "Nelles Gids" aansprakelijk worden gesteld voor de volledigheid en juistheid van de in de "Nelles Gids" aangeboden informatie. Nelles Verlag GmbH en het team van de "Nelles Gids" kunnen in het bijzonder niet aansprakelijk worden gesteld voor schade, ongemak of tekortkomingen, letsel of andere gevolgen, voortvloeiend uit de informatie in de "Nelles Gids". Deze disclaimer geldt echter niet voor schade die voortvloeit uit schade aan leven, lichaam of gezondheid, gebaseerd op een nalatig plichtsverzuim door Nelles Verlag GmbH of een opzettelijk of nalatig plichtsverzuim door een wettelijke vertegenwoordiger of agent van Nelles Verlag GmbH. Op dezelfde wijze geldt deze disclaimer niet voor andere schade die voortvloeit uit een grof nalatig plichtsverzuim door Nelles Verlag GmbH of een opzettelijk of grof nalatig plichtsverzuim door een wettelijke vertegenwoordiger of agent van Nelles GmbH. Nelles Verlag GmbH is niet verantwoordelijk voor de beschikbaarheid van haar diensten.

Bij de hyperlinks en advertenties gaat het om inhoud die afkomstig is uit externe bronnen, waarvoor geen aansprakelijkheid is verschuldigd. Nelles Verlag GmbH distantiëert zich uitdrukkelijk van de inhoud van de gelinkte websites. In geen geval is Nelles Verlag GmbH aansprakelijk voor enige directe, indirecte, bijzondere of andere schade die voortvloeit uit het gebruik van een gelinkte website.

Lijst van kaarten	2
Colofon / Legenda / Voorbehoud	4

1 GESCHIEDENIS EN CULTUUR

Hoogtepunten	10
Opwarmertje	11
Geschiedenis in vogelvlucht	12
Geschiedenis en cultuur van Noorwegen	15
Geografie	27
Economie en verzorgingsstaat	33

2 OSLO

Svinesund	41
Halden	41
Moss	42
Oslo	42
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	52-53

3 ZUID-NOORWEGEN

De kust van Telemark tot Kristiansand	57
Nordsjøvei	61
Stavanger	62
Ryfylke-, Suleskar- en Setesdalweg	64
Telemarkkanaal	66
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	66-67

4 VAN OSLO NAAR BERGEN

De zuidelijke route: Oslo – Høugesund – Bergen	72
De noordelijke route: Hønefoss – Gol – Eidfjord – Bergen	78
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	90-91

5 VAN BERGEN NAAR TRONDHEIM

Van fjord naar fjord	95
De kustroute E 39	97
De fjordenroute door het binnenland	113
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	134-135

6 VAN OSLO NAAR TRONDHEIM

De koningsweg	139
Hamar	141
Lillehammer	142
Gudbrandsdal	145
De weg van Peer Gynt	146
Dovrefjell.	150
Røros	152
Trondheim	153
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	160-161

7 DE LANGE WEG NAAR DE NOORDKAAP

Trondheim – Mo i Rana	165
Mo i Rana – Narvik	176
Narvik – Tromsø	183
Het land van de Samen	188
Hammerfest	195
Noordkaap.	197
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	199-201

8 FJORDEN AAN DE NOORDELIJKE IJSZEE

Het oosten van Finnmark	205
Van de Noordkaap naar Kirkenes	206
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	213

9 DE LOFOTEN, VESTERÅLEN EN SVALBARD

Lofoten.	217
Vesterålen	222
Svalbard	224
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	227

10 THEMA'S

Hurtigrute	230
Staaferken	232
De Samen	234
Bergtochten in Noorwegen	236
Middernachtzon en noorderlicht	238

11 PRAKTISCHE TIPS

Vorbereidingen	240
Noorwegen in cijfers	240
Inlichtingen	240
Reisdocumenten	240
Geld	240
Gezondheidszorg	240
Klimaat en reistijd	241
Kleding	241
Reizen naar Noorwegen	241
Met het vliegtuig	241
Met de trein	242
Met de (veer)boot	242
Met de bus	242
Met de auto	242
Reizen in Noorwegen	242
Auto	242
Trein	243
Bus	243
Veerboot	243
Fjordtochten / Eilandverbindingen / Hurtigrute	244
Vliegtuig	244
Huurauto	244
Praktische Tips	245
Alarmnummers	245
Alcohol	245
Ambassades	245
Banken	245
Douane	245
Elektriciteit	245
Eten en drinken	245
Feestdagen en feesten	246
Nationale parken	246
Prijzen	246
Roken	246
Telefoon en internet	246
Vissen	246
Wandelen	247
Winkelen	247
Taalgids	247
Auteurs	248
Register	249
Accommodatie	257

HOOGTEPUNTEN

****Oslo** (p. 42): Noorwegens metropool is rijk, modern en sportief: shoppen is er een genot, het heeft een elegante opera en pal voor de deur kun je langlaufen, wandelen en zeilen.

****Museumeiland Bygdøy** (p. 49): musea in het groen eren de Vikingen en ontdekkingsreizigers als Nansen; een zeevaart- en volkenkundig museum gedenken de geslaagde wijze waarop deze natie van zeevaarders en boeren het harde bestaan trotseerde.

****Prekestol** (p. 65): de 'preekstoel'-rots loopt 600 m steil af naar de Lysefjord; 130.000 wandelaars bezoeken jaarlijks zijn plateau van 25 m x 25 m – een reling is er niet!

****Bergen** (p. 84): nog steeds domineert de zeevaart deze stad tussen zeven heuvels en talrijke eilanden die internationale flair heeft sinds de middeleeuwen. Edvard Grieg vond hier inspiratie; het Bergen-festival is wereldberoemd.

****Brygge** (p. 86): in Bergens meest pittoreske wijk bepaalden Duitse Hanzekooplieden eeuwenlang het lot van de stad; v.a. 1979 Unesco-werelderfgoed.

****Hurtigrute** (p. 95): voormalige postboten zijn thans kleine cruiseschepen; ze varen het traject Bergen-Kirken-Bergen in elf dagen.

****Sognefjord** (p. 98): Noorwegens fjord van de superlatieven – 200 km lang en 1300 m diep, met een amper te evenaren schoonheid en aan zijn oevers twee werelderfgoedplekken.

****Jostedalbre** (p. 99): Europa's grootste plateaugletsjer – geoeffende wandelaars en skifanaten gaan hier bovenlangs, een weg loopt eronderdoor.

****Atlantehavsveien** (p. 109): als een kunstwerk in het landschap is deze 8 km lange weg samengesteld uit sierlijke bruggen en zee-eilanden.

****Nærøfjord** (p. 119): Steil, nauw en sprookjesachtig mooi is deze fjord, opwindend zijn de wegen erheen over land of water; Unesco-werelderfgoed.

****Aurlandsfjord** (p. 119): watervallen klateren langs steile wanden. Aan land wacht de authentieke Flåmspoorlijn, die tot hier naar beneden kronkelt.

****Borgund** (p. 121): in dit traditierijke dorp heeft de staafkerk sinds de 12de eeuw vrijwel zijn oorspronkelijke vorm kunnen behouden – een juweel.

****Staaferk van Urnes** (p. 123): de eenzame staafkerk bij de Lustrafjord is beroemd om zijn houtsnijwerk. Unesco-werelderfgoed.

****Geirangerfjord** (p. 130): de nauwe, 15 km lange fjordarm met 800 m hoge steile wanden en betoverende watervallen is samen met de Nærøfjord Unesco-werelderfgoed.

****Nidarosdom** (p. 155): in de middeleeuwen pelgrimerde men richting Trondheim naar het graf van Olaf de Heilige in deze grootste gotische kerk van Scandinavië, vervaardigd door vele generaties kunstenaars.

****Alta-rotstekeningen** (p. 191): hoog in het noorden vindt u in Alta duizenden verbluffende ingegrifte afbeeldingen uit de steen- en bronstijd; een museum belicht de wereld van de mensen uit deze periode en de cultuur van de regio. Unesco-werelderfgoed.

****Noordkaap** (p. 197): een naakte rots, een ondergronds centrum van massatoerisme, en toch een magische plek, vooral bij de middernachtzon. En: alleen al de schier eindeloze weg erheen met zijn grandioze landschappen is de reis meer dan waard.

****Lofoten** (p. 217): zijn weergalozes schoonheid en zijn bijzondere geschiedenis van visvangst maakt de archipel uniek en tot een favoriete bestemming van kunstenaars en vakantiegangers.

****Svalbard** (p. 224): het ijs- en rotslandschap van Spitsbergen oogt majestueus en onwerkelijk, maar zijn onbarmhartige natuur is een grote uitdaging voor eenieder die het betreedt.

Voorgaande pagina's: Dit uitzicht op de Lysefjord is de klim meer dan waard. Rechts: De Lofoten – deze sprookjesachtige archipel trekt tal van toeristen.

Foto: vianch (Fotolia)

OPWARMERTJE

De fjorden van Noorwegen zijn beverend; met name vanaf een boot gezien maken de nauwe zeearmen met hun steile rotswanden en watervallen een magische indruk. Het bergachtige land heeft vele natuurwonderen te bieden, van de abrupt aflopende rots Prekestol in het zuiden tot en met de rendieren bij de Noordkaap of de ijsberen en gletsjers van Spitsbergen.

Ruim 40.000 km² natuur wordt beschermd in 41 nationale parken. U kunt er wandelen, vissen, jagen, rondtrekken of van hut naar hut langlaufen. Zelfs de hemel is bijzonder in Noorwegen. Dankzij de warme golfstroom is het land tot in het hoge noorden bewoond en bereikbaar; daar maakt de midernachtzon een belevenis van de zomer, en wordt de winter speciaal door het kleurrijke, flakkerende noorderlicht.

De voorvaders van de Noren gaven blijk van moed, ondernemingslust en inventiviteit: lang voor Columbus bereikten ze Amerika, hun scheepsbouw getuigt van ambachtelijke vaardigheid

en grote kunstzinnigheid, hetgeen ook geldt voor de unieke staafkerken.

Lef en technische knowhow zijn kenmerkend voor Noorwegen: helden als Amundsen en Nansen bedwongen de meest weerbarstige natuur, en ook in het land zelf wist men allerhande moeilijkheden te overwinnen: dankzij degelijke ingenieurskunst ontstonden op moeilijk terrein tunnels, wegen, spoorlijnen en bruggen, die Noorwegens schoonheid ontsluiten. Verkeersaders als het Telemarkkanaal, het Flåm-spoor, Trollstig of Atlanterhavsveien zijn op zichzelf al schitterende bestemmingen.

Het geld voor de imposante infrastructuur en de voorbeeldige verzorging van de bevolking komt slechts ten dele uit de olie- en gasbronnen in het zeegebied rond het land. De burgers betalen tevens hoge belastingen – ook toeristen moeten financieel bijdragen aan het milieu en het onderhoud van de wegen. De Noren vinden het vanzelfsprekend om zich in te spannen voor de pracht van hun land – maar dan wel zonder de ontberingen uit vroegere eeuwen.

Neolithicum, brons- en ijzertijd

Ca. 10.000-4000 v.C. Volkeren uit de steentijd vestigen zich op de kust van Zuid-Noorwegen tot aan het hoge noorden.

4000-1500 v. C. De mensen uit de late steentijd bedrijven akkerbouw; in Alta en andere oorden ontstaan rotstekeningen.

1500-500 v. C. Culturen uit de bronstijd leven voornamelijk in het zuidwestelijke kustgebied en onderhouden nauwe banden met Jutland.

500 v. C. - ca. 500 n. C. De volkeren van de ijzertijd maken vele wapens en verfijnen de scheepsbouw (karwelen). Vondsten getuigen van contacten met de Romeinen. Aan het einde van de periode begint de volksverhuizing.

Vikingtijd (8ste-11de eeuw)

V.a. medio 8ste eeuw Vanuit Noorwegen onderneemt het boeren- en zeevaardersvolk der Vikingen, vermoedelijk bij gebrek aan land, rooftochten in zuidelijke en westelijke richting; sinds de overval op het Engelse klooster Lindisfarne in 793 zijn ze de schrik van de rest van Europa.

9de eeuw Noorse Vikingen vestigen zich in Frankrijk (Noormandië), Ierland en op Noord-Atlantische eilanden als IJsland. In Noorwegen ontstaan kleine stamhoofdrijken.

872 In de slag bij de Hafsrfsjord grijpt Harald Hårfagre de heerschappij over de kleine vorsten en verenigt het land, maar niet voor lang. **996** Olaf I Tryggvason laat zich dopen in Engeland, sticht Nidaros (Trondheim) en begint met de kerstening van Noorwegen.

29-7-1030 In de slag van Stiklestad sneuvelt Olaf II (de Heilige), maar de wonderen bij zijn graf maken van hem een nationale heilige en van Nidaros een pelgrimsoord. Het christendom verbreidt zich en daarmee zijn de verschrikkingen van de Vikingtijd ten einde.

Christelijke Middeleeuwen (1000-1500)

11de-12de eeuw Burgeroorlogen vanwege de troonsopvolging teisterden het land.

Medio 13de eeuw Vanwege verdragen met Håkon IV vestigt de Hanze zich in Bergen.

Ca. 1350 De pest decimeert minstens de helft van de Noorse bevolking.

1397-1523 Koningin Margaretha I van Denemarken verenigt Scandinavië tot de Unie van Kalmar. Noorwegen wordt afhankelijk van Denemarken en verliest zijn autonomie.

Deense heerschappij (1523-1814)

1536 Invoering van de Reformatie door Deens decreet. De Kerk verliest zijn macht en de Denen besturen Noorwegen.

1588-1648 De Deense koning Christiaan IV stimuleert de Noorse economie; aan hem zijn o. a. de zilvermijnen in Kongsberg, de

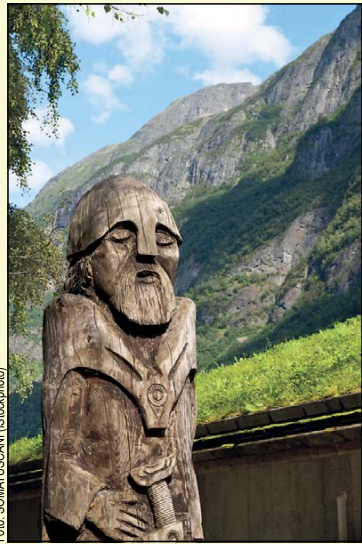

Foto: SOMIATUSCANI (iStockphoto)

Een uit hout gesneden Vikingvorst herinnert aan het begin van Noorwegen als natie.

kopermijnen in Røros en de aanleg van Kristiansand en Christiania/Oslo te danken.

18de eeuw Vanwege de Deens-Zweedse vijandschap verliest Noorwegen in de Grote Noordse Oorlog gebiedsdelen aan Zweden.

1814 Als verliezer van de oorlog moet Denemarken Noorwegen afstaan aan Zweden.

Unie met Zweden (1814-1905)

17-5-1814 In Eidsvoll verlangen nationaal gezinde Noren autonomie en proclameren

een eigen grondwet, maar Zweden behoudt de opperheerschappij.

Medio 19de eeuw Marcus Thrane sticht de eerste Noorse arbeidersbeweging. Linguïst Ivar Aasen ontwikkelt het Landsmål (Nynorsk), een Noors dat zich van het op Deens lijkende Boksmål onderscheidt en de Noorse autonomie moet benadrukken.

2de helft 19de eeuw Een nationaal-romantische Noorse onafhankelijkheidsbeweging doet zich gelden, waarbij zich vooral schrij-

Foto: Archiv für Kunst und Geschichte, Berlin

De toneelschrijver en dichter Henrik Ibsen (1828-1906), belangrijk voor Noorwegen.

vers, kunstenaars en intellectuelen aansluiten.

1905 Bij een volksstemming kiest 99,5 % van de Noren voor afscheiding van Zweden.

Onafhankelijkheid en Tweede Wereldoorlog (1905-1945)

1905 Stichting van de moderne Noorse staat.

1905-1914 Een enorme economische bloei vindt plaats – een van de belangrijkste pijlers van het succes is de moderne visindus-

trie; de hydro-elektriciteit voorziet binnen korte tijd aanzienlijke delen van het land van stroom.

1906 Håkon VII wordt in Trondheim tot koning gekroond.

1913 Invoering kiesrecht voor vrouwen.

1914-1918 Noorwegen blijft neutraal in de Eerste Wereldoorlog.

1920 Noorwegen wordt lid van de Volkerenbond en verkrijgt de soevereiniteit over Spitsbergen.

1936 De Arbeiderspartij (sociaaldemocraten) vormt de regering; Noorwegen krabbelt op na de mondiale economische crisis.

1939 Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog verklaart Noorwegen zich neutraal.

1940 Duitsland valt Noorwegen binnen; de koninklijke familie en de regering vluchten naar Groot-Brittannië; van daaruit opereert een regering in ballingschap.

1940-1945 In Noorwegen regeert Vidkun Quisling, een marionet van de nationaalsocialisten. Het Noorse verzet onderneemt tal van acties tot aan het einde van de oorlog.

Op weg naar de 21ste eeuw

1945 Noorwegen is een van de oprichtingslanden van de Verenigde Naties, de eerste secretaris-generaal van de VN is de Noor Trygve Lie.

1948 Door het steeds acuter wordende conflict tussen de westerse wereld en het Oostblok wordt Noorwegen lid van de NAVO.

1948-1951 De Noorse economie krijgt ondersteuning via het Marshall-plan.

Vanaf 1960 Olie- en gasvondsten voor de Noorse kust maken het land tot een van de rijkste van Europa.

1991 Na de dood van koning Olaf bestijgt zijn zoon als Harald V de troon.

1994 Olymp. winterspelen in Lillehammer.

2009 Jens Stoltenberg herkozen als ministerpresident (Arbeiderspartij).

2010 Noorwegen en Rusland komen tot een akkoord over de grens in de Noordpoolzee.

2011 De rechtsextremist A. Brevik schokt het land door een bloedbad.

2012 Een 134 uur durende film over de Hurtigrute wordt uitgeroepen tot Unesco-werelderfgoed.

GESCHIEDENIS EN CULTUUR VAN NOORWEGEN

Vanaf de eerste bewoners tot de Vikingen

Er was gedurende lange tijd weinig bekend over de vroegste geschiedenis van Noorwegen. Pas de laatste jaren begint het archeologisch onderzoek hiernaar op gang te komen. Toen de dikke ijslaag van de laatste ijstijd (ca. 10.500 v.C.) gesmolten was, werd de westkust van Noorwegen van zuidelijke in noordelijke richting langzamerhand bewoond. Dit werd o.a. mogelijk door de Golfstroom die – ook toen al – de Noorse kust helemaal tot aan Spitsbergen verwarmde. De kolonisatie van de westkust vond plaats in een relatief korte tijdspanne. Vondsten die uit de oude steentijd dateren, zowel bij de Oslofjord in het zuiden van het land als bij de Altafjord boven de poolcirkel, vormen hiervoor een bewijs. Het is nog onduidelijk of de nieuwe bewoners te voet over het met ijs bedekte zeegebied van het Kattogat trokken of al met boten langs de kust roeiden. Het staat vast dat er rond 7000 v.C., nadat het ijs was gesmolten en daardoor het Scandinavische schiereiland wat ging stijgen, een verbinding over land tussen Midden-Europa en Scandinavië ontstond, via welke een nieuwe cultuur van het stenen tijdperk immigreerde. De bloeitijd van deze cultuur was het vijfde millennium v.C., toen men keramiek begon te maken en er ook al een levendige handel met gereedschappen van groensteen (diabaas) langs de kust tot aan het huidige Trondheim bestond. In deze cultuur die *kökkenmøddinger* ('keukenafval') werd genoemd, leefden de bewoners vooral van de visvangst en het verzamelen van mosselen, zoals vondsten in de afvalkuilen uit die tijd bewijzen.

Links: Vroege getuigenis van de zilversmeedkunst der Vikingen (10de eeuw, Vendel-stijl).

In het Neolithicum, de jongere steentijd (ca. 3000-1500 v.C.), begonnen akkerbouw en veeteelt zich te ontwikkelen. De keramiek werd verder ontwikkeld ('trechterbekercultuur'), maar bleef een tamelijk bescheiden niveau behouden. In deze tijd ontstonden vele van de vroege eenvoudige rotstekeningen die u o.a. kunt bewonderen op de Ekeberg bij Oslo of, erg fraai, in Alta, waar ze Unesco-werelderfgoed zijn.

Er zijn weinig vondsten uit de bronstijd in Noorwegen (1500-500 v.C.) gedaan. Dit komt door het feit dat tin helemaal niet voorkwam in Noorwegen en alleen door middel van dure ruilhandel kon worden verkregen. De rotstekeningen uit de bronstijd bewijzen dat de bewoners van Noorwegen het wiel, de ploeg en de wagen kenden. Deze voorwerpen konden gemakkelijk van hout worden gemaakt. In deze periode werd ook de skitechniek verder ontwikkeld die later door de Vikingen werd overgenomen. In plaats van twee even lange ski's werd een 3 m lange glijski en een slechts 1 m lange schuifski gebruikt. De religie was waarschijnlijk een zonnecultus, hetgeen blijkt uit de afbeeldingen van zonneraderen in de rotstekeningen.

In het tijdperk van de ijzertijd (500 v.C.-300 n.C.) waren de omstandigheden in Noorwegen veel gunstiger. Er waren immers op veel plaatsen zogenaamde moerasertsen die eenvoudig tot metaal konden worden verwerkt als men deze techniek eenmaal beheerste. Het nieuwe metaal werd praktisch alleen voor de wapenproductie gebruikt. Dit bewijst dat destijds vaak oorlogszuchtige confrontaties tussen de diverse stammen plaatsvonden. In de laatste fase van de ijzertijd, tijdens de grote Europese volksverhuizing, kwamen de eerste Germanen in Scandinavië.

Het woord *Scandinavia* werd voor het eerst gebruikt door Plinius de Oude in de eerste eeuw na Christus. Het uit het volkslatijn stammende woord betekent letterlijk 'vuilnisbak' en bewijst

Foto: Knut Liesse

hoe de Romeinen over dit deel van Europa dachten.

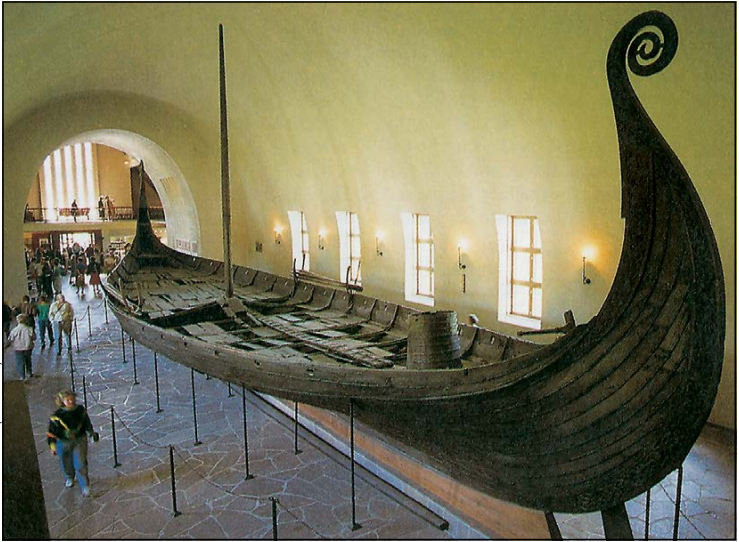
Al snel breidde zich het kolonisatiegebied langs de kust uit tot in het hoge noorden. De zee was de verkeersweg. De mensen vestigden zich langs de inhammen in de fjorden, *viks* geheten, waarvan het woord 'Viking' zou zijn afgeleid. Vanuit deze viks werden veroveringstochten ondernomen en gingen men op jacht. De snelle groei van de bevolking, het gebrek aan bruikbare landbouwgrond bij de nauwe fjorden en de voortdurende stammentwisten vormden de redenen voor de roof- en ontdekkingstochten van de Vikingen. Reeds in de 9de eeuw vielen ze de kloosters aan de monding van de Seine aan en belaagden ze zelfs Parijs, totdat de Franse koning Karel de Eenvoudige in 911 de Vikingaanvoerder Rollo tot hertog van Normandië benoemde. Dit gebeurde pas nadat Rollo zich tot het christendom

had bekeerd. Daarmee kwam er een einde aan de plunder- en handelstochten van de Vikingen, d.w.z. in ieder geval in Normandië, waar de Noormannen – Franssprekende Vikingen – gingen overheersen. Ze waren leenplichtig aan de Franse koning. Afhankelijk van de nog bestaande familiebanden ontwikkelde zich een levendig 'opleidingstoe-risme' tussen Noorwegen en Normandië. Veel jonge, adellijke Vikingen reisden af naar Normandië om daar voor het eerst onderricht te krijgen in Romeinse bestuursvormen, de rechtspraak en de militaire organisatie; ook kwamen ze in aanraking met het christendom.

Aan het einde van de 9de eeuw vestigden de Vikingen zich op de Færøer, de Orkneys en IJsland, waar ze rond 930 een eigen staatswezen met een gescheiden rechterlijke en wetgevende macht stichtten. Ca. 985 ontstonden de eerste nederzettingen op Groenland, en omstreeks het jaar 1000 ontdekte Leif Eriksson het Vinland aan de kust van Newfoundland. Men heeft kunnen bewijzen dat de Vikingen hier tot aan de 14de eeuw nederzettingen hadden, tot-

Boven: Een van de vele steengroepen langs de Weg van de Oudheid bij Frederikstad. Rechts: Zeewaardige grafboot in het Vikingschipmuseum op Bygdøy, Oslo.

Foto: Frank Hausmann (PhotoPress)

dat ze door de indianen aangevallen en verdreven werden.

De meeste kennis van de Vikingen waarover men tegenwoordig beschikt, werd pas later, in de christelijke tijd, opgeschreven. Het staat echter vast dat ze behalve de reeds genoemde gebieden ook de Portugese kust teisterden en in het Middellandse-Zeegebied Sicilië, Malta, Cyprus en Byzantium bedreigden. Ze waren zelfs bij de Zwarte Zee, die ze via de Oostzee en de Oost-Europese rivieren bereikten; op deze tocht van ca. 2000 km moesten zij op sommige stukken hun boten over land trekken. Zulke tochten vereisten echter dusdanige nautische bekwaamheden en navigatiekunst, dat men deze eigenschappen maar moeilijk in verband kan brengen met het krijgszuchtige en bloeddorstige karakter van deze stammen. De tochten van de Vikingen waren gebaseerd op een uitgekiende logistiek. Niet alleen de achtergebleven vrouwen en kinderen moesten worden beschermd en van voedsel worden voorzien, maar ook voor onderweg moesten voorzorgsmaatregelen worden

genomen. Pas nadat de Vikingen over steunpunten in Normandië beschikten, durfden ze de Portugese kust aan te vallen. Het steunpunt op Sicilië maakte verdere reizen naar het oostelijke Middellandse-Zeegebied mogelijk. De Vikingbasis op Groenland was noodzakelijk voor de oversteek naar Amerika. Zonder de Russische Vikingstaat Gardarike hadden de Vikingen nooit tot aan de Zwarte Zee kunnen komen. Voor al deze ondernemingen moest er een effectieve sociale infrastructuur zijn, waarover de Vikingen volgens de kroniekschrijvers niet zouden beschikken, maar zonder welke de expedities niet hadden kunnen plaatsvinden.

De expansiedrang van de Vikingen werd vooral veroorzaakt door de armoede in het eigen land. Wie amper land bezit om te bebouwen, wie de visvangst niet kan conserveren en bovendien nauwelijks over ruilgoederen beschikt, moet wel op een andere, oorlogszuchtige manier proberen om aan ruilgoederen te komen of moet gaan uitkijken naar een ander woongebied. De Vikingen waren bereid om te emi-

greren, wat blijkt uit het feit dat zij zich vestigden in Normandië, op Sicilië en in Gardarike.

De Middeleeuwen

De slag bij de Hafrsfjord (bij Stavanger) rond het jaar 872 was de laatste van een reeks gevechten langs de Noorse kust, waarbij Harald Hårfagre (Schoonhaar) de kleine vorsten versloeg en daardoor voor het eerst als enige koning over een verenigd rijk regeerde. De stichting van dit eerste rijk was echter van korte duur. Er volgde een nieuwe periode van kleine vorsten die voortdurend met elkaar in oorlog waren. De bekendste vorst heette heel toepasselijk Erik Bloedbijl. Later greep Håkon Jarl (*Jarl* was in de Middeleeuwen de titel van de hoogste beambte van de Noorse kroon) samen met de Deense koning Harald Blauwtand de macht. Zij kregen echter ruzie en Håkon versloeg Blauwtand in de slag van Hjørungavåg en werd na enkele jaren van alleenheerschappij door een boerenopstand verdreven. Toen brak de tijd aan van Olav Tryggvason (Olaf I), een Vikinghoofdman uit Trøndelag, die in tegenstelling tot de andere troonpretendenten kon aantonen dat hij een echte achterkleinzoon van Harald Schoonhaar was. Nadat hij al rovend en plunderend de Noordzee- en Oostzeekusten had geteisterd, liet hij zich door de bisschop van Winchester doppen. Hij stichtte Nidaros (Trondheim) en probeerde met de hulp van Engelse missionarissen en met bruto geweld het christendom in zijn rijk in te voeren. Dit stuitte uiteraard op verzet van de bevolking die werd aangevoerd door de zoons van Håkon de Goede. Zij sloten een verbond met de Zweedse en Deense koningen, zonder echter in

te stemmen met de annexatieplannen van deze monarchen. Olaf vond in deze burgeroorlog een bondgenoot in de latere Poolse koning Boleslav, met wie hij een vloot samenstelde en zijn tegenstanders tegemoet voer. Bij Svolder (de precieze ligging van de plaats in het Oostzee-gebied is nooit echt opgehelderd) kwam het tot een confrontatie en leed Olaf een nederlaag. Hij sprong overboord en verdronk. Al deze gebeurtenissen vonden plaats in het jaar 1000, de eerste vaststaande datum in de geschiedenis van Noorwegen.

Noorwegen was nu zowel van Denemarken als van Zweden afhankelijk. Het onbezette deel van het land werd slecht geregeerd door de gebroeders Jarl. Ook het afgedwongen christendom verloor zijn aanhangers; overal werden weer heidense goden vereerd.

Een jongeman die in 1015 in Nidaros verscheen, beweerde ook dat hij een nakomeling van Harald Schoonhaar was. Hij maakte aanspraak op het koningschap, dat hij ook daadwerkelijk kreeg. Ook deze Olaf (Olaf II) doorstond zijn vuurdoop op de Vikingtochten in de Noord- en Oostzee. Hij hielp de Engelse koning tijdelijk in diens strijd tegen de Denen. Daarna kreeg hij in Normandië een bestuurlijke opleiding en bekeerde zich tot het christendom. Hij begon meteen de Noorse standenmaatschappij strak te organiseren en kerstende op dezelfde brute wijze als Olav Tryggvasson de bevolking. Hij stelde een kerkelijk bestuur in met een kerkwet en plaatste de clerus onder de aartsbisschop van Bremen. Omdat zijn rijk nog steeds door de Denen – Knut de Grote – en ook door de Zweden werd bedreigd, trouwde hij met de dochter van de Zweedse koning om zo zijn positie in de buitenlandse politiek te verstevigen.

Wat de binnenlandse politiek betreft werd er steeds meer getwijfeld aan de positie van Olaf II. Ook al stemde een groot deel van de bevolking in met zijn staatshervormingen, toch werden deze niet bepaald toegejuicht door de adel,

Rechts: Harald Hårfagre (Schoonhaar) bevrijdt de reus Dofri, die hem de kracht tot de vereniging van het rijk verleent; boekminiatuur, IJsland, 14de eeuw.

Foto: Archiv für Kunst und Geschichte, Berlin

omdat de rechten van de edellieden aanzienlijk beperkt werden. Er werd openlijk tegen Olaf II samengezworen, waarbij zelfs de geheime hulp van de Deense koning niet versmaad werd. Voor deze fout moest men later echter boeten, omdat Knut immers eigen belangen had in Noorwegen, dat hij graag wilde annexeren. Bij de eerste gewonnen zeeslag had Olaf nog hulp gekregen van zijn zwager, de Zweedse koning, maar daarna liet deze het afweten. Hierdoor moest Olaf zijn vloot in de Oostzee achterlaten en te voet terugkeren naar Noorwegen. Daar kwam het tot openlijk verzet tegen de koning. Toen hij in het nauw was gedreven, ging Knut tot de tegenaanval over. Hij verscheen met zijn vloot aan de Noorse zuidkust. Olaf II moest capituleren en vluchtte naar het Russische Vikingrijk Gardarike, waar de zwager van zijn vrouw regeerde.

Knut benoemde na zijn overwinning een stadhouder in Noorwegen en hield zich daarna alleen met zijn andere koninkrijken Denemarken en Engeland bezig. Toen de stadhouder stierf, zag

Olaf II een laatste mogelijkheid om zijn rijk te heroveren. Hij verzamelde in Zweden een willekeurige bijeengebracht huurlingenleger en trok ten strijde richting Nidaros. Vlak voordat hij deze stad bereikte, kwam het bij Stiklestad tot een confrontatie met een boerenleger. Olaf verloor de slag en stierf op 29 juli 1030. Als Olaf 'de Heilige' is hij tot op de dag van vandaag de beschermheer van Noorwegen.

Knut de Grote die nu zijn Noorse bezittingen veilig kon stellen, liet de belastingen aanzienlijk verhogen, hetgeen ertoe leidde dat de boeren en de adel die zich voorheen tegen Olaf II hadden verzet, nu tegen de Denen in opstand kwamen. Zij lieten Magnus, de zoon van Olaf II, uit Gardarike terugkomen en kozen hem in 1035 tot koning van Noorwegen. In de periode tussen de dood van Olaf II en de inhuldiging van zijn zoon zouden zich bij het graf van Olaf talrijke wonderen hebben afgespeeld. Niet alleen op de zandbank, maar ook bij zijn latere graf in de kerk van Sint Clemens in Nidaros (Trondheim). Dit was het begin van een onge-

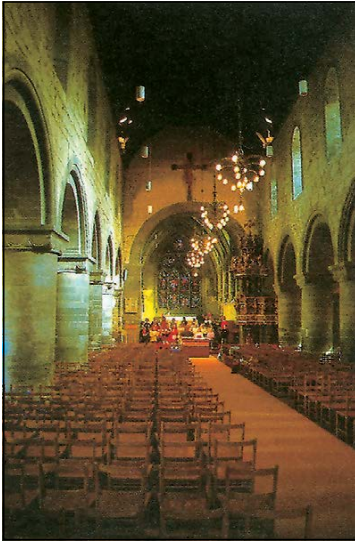

Foto: Knut Liesse

kende vereringscampagne die Olaf niet alleen tot heilige, maar ook tot de eeuwige koning van Noorwegen maakte. Hierdoor werd hij binnen de kortste tijd van een afgezette, plunderende koning zonder land en volk tot een nationale heilige en het symbool van de Noorse vrijheidsstrijd.

Olafs zoon Magnus I deed zijn uiterste best om deze verering te stimuleren, maar schreef een deel van de roem van zijn vader ook aan zijn eigen inspanningen toe. Op advies van zijn *skalden* (adviseurs) zag hij ook af van wraakneming op de voormalige vijanden van zijn vader. Hij verzachtte strenge uitvoeringsbepalingen van wetten en kreeg daardoor al tijdens zijn regeringsperiode de bijnaam 'de Goede'. Op grond van een overeenkomst met Hardeknut, de zoon van Knut de Grote, werd Magnus I zelfs diens opvolger en was gedurende vijf jaar (1042-1047) koning van Denemarken, Noorwegen

Boven: Het romaanse middenschip van de dom van Stavanger. Rechts: Het Birkebeinermonument in Lillehammer.

en Engeland. Magnus werd opgevolgd door Harald Hårdråde (de Streng), een jongere stiefbroer van Olaf de Heilige, die Magnus in zijn laatste regeringsjaren tot mederegent had benoemd. Hij kon echter Denemarken niet onder zijn kroon houden en bij zijn poging om zijn troonaanspraken in Engeland op te eisen, stierf hij in de slag bij Stamford Bridge (1066). In deze strijd had hij zijn Engelse tegenstander Harold zoveel verliezen bezorgd, dat deze drie weken later de slag bij Hastings verloor. Hierdoor werd de Noormannenvorst Willem (de Veroveraar) koning van Engeland. Harald Hårdråde is de geschiedenis van Noorwegen ingegaan als de stichter van Oslo. Met de heilige Hallvard gaf hij de stad ook een heilige.

Zijn opvolger Olaf III Kyrre (de Vreedzame) was ook de stichter van een stad. In 1070 stichtte hij Bergen en gaf de stad een beschermheilige, de heilige Sunniva, een Ierse prinses die uit angst voor een huwelijk met een heidense vorst naar Noorwegen was gevlucht, waar ze ook stierf. Ook benoemde Olaf Kyrre de belangrijkste Noorse steden Bergen, Oslo en Nidaros tot bisschopszetels, waardoor ze onafhankelijk werden van de clerus in Bremen.

De tijd van de burgeroorlogen

De vreedzame periode duurde tot 1130, het jaar waarin de laatste kleinzoon van Olaf stierf. Zijn kleinzoons hadden als Olaf IV (tot 1115), Øystein (tot 1122) en Sigurd (tot 1130) eensgezind en zonder twist of strijd het land geregeerd. Zij lieten de Latijnse wetten in het Noors vertalen en Sigurd *Jorsalfari* (Jeruzalemvaarder) had zelfs op een kruistocht in Lissabon, op Sicilië, in het Heilige Land, in Byzantium en op Cyprus het Noorse koninkrijk met succes vertegenwoordigd. Na deze bloeitijd kwam er een periode van 32 jaar met verschillende burgeroorlogen. De belangrijkste oorzaak hiervan was het feit dat Noorwegen niet over een bin-

dende regeling voor de troonopvolging beschikte. Een koning moest weliswaar van Harald Hårfagre afstammen, maar omdat echtelijke en buitenechtelijke zoons evenveel aanspraak hadden op de troon, was het aantal echte of zogenaamde nakomelingen vooral in de tweede generatie helemaal onoverzichtelijk geworden. De *ting*, het wettige parlement, besliste over de troonopvolging. Vaak werd er voor een compromis gekozen, zodat er twee of zelfs drie koningen gelijktijdig konden regeren. Maar ook de koning zelf had de mogelijkheid om zijn opvolger te bepalen. Hij benoemde de uitverkorene gewoon tot mederegent, die zich op deze manier op het ambt kon voorbereiden.

Na 1150 nam het aantal troonpretendenten af, maar omdat Harald Hårfagre en zijn opvolgers hun seksuele avontuurtjes niet inventariseerden, was het onmogelijk om de echte troonopvolgers van de onechte te onderscheiden. Door de mystieke gedachte dat echt, sterker koningsbloed zich toch wel zou handhaven, nam het geruzie tussen de troonrivalen toe. Bovendien hadden de vorsten allemaal hun eigen bondgenoten, die geloofden van deze concurrentiestrijd te kunnen profiteren. Zo ontstond er een gecompliceerd politiek steekspel, dat in een totale chaos ont-aardde. Toen moest er drastisch worden ingegrepen. Met de aartsbisschop van Nidaros aan het hoofd stelden de bisschoppen en de adel een nieuwe opvolgingsregeling in die alleen aan wettige zonen troonrechten toekende. Tegelijkertijd werd een kleinzoon van Sigurd Jorsalfari tot koning gekozen. Hij werd als Magnus IV in de zojuist gestichte domkerk van Nidaros tot koning gekroond. Dit was de eerste koningskroning in de dom van Trondheim, die ook kroningsplaats bleef toen de hoofdstad naar Oslo werd verplaatst. Maar nog steeds roerden zich onechte troonpretendenten; ze werden echter allemaal verslagen of gedood. De aanhangers van de laatste man die zichzelf

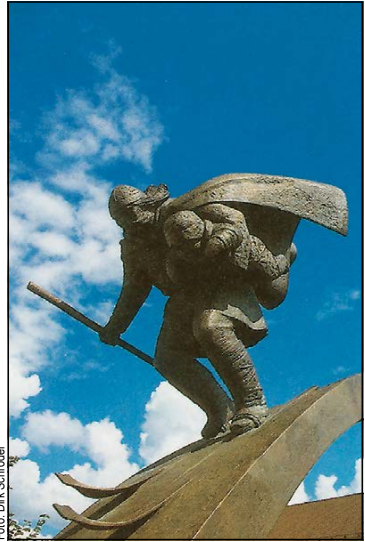

Foto: Dirk Schröder

(vergeefs) tot kandidaat voor de troon had uitgeroepen, de *Birkebeiner* (zo genoemd omdat ze uit armoede sloffen en beenkappen van berkenschors droegen), vluchtten naar Zweden waar ze Sverre Sigurdsson ontmoetten. Deze priester van de Faerøer-eilanden verklaarde onmiddellijk dat hij een koningszoon was en nam de leiding van de groep. In 1177 riep hij zichzelf tot koning uit, hetgeen pas zeven jaar later gelegaliseerd werd.

Hij herstelde het erfkoningschap, voerde hervormingen in de rechtspraak en het bestuursapparaat door en benoemde zichzelf ook tot het hoofd van de kerk. Dit beviel de bisschoppen niet, die zich onder leiding van de bisschop van Oslo verenigden in de zogenaamde 'Baglerpartij' (*bargell* = kromme bisschopsstaf) en zich verzetten tegen de volksbeweging van de 'Berkenbenen'. De strijd escaleerde in een burgeroorlog, die ook na de dood van Sverre (1202) werd voortgezet en eindigde met de stichting van twee Noorse koninkrijken, dat van de 'Kromstaven' en dat van de 'Berkenbenen'.

Foto: Archiv für Kunst und Geschichte, Berlin

De gevestigde koningsmacht

Toen in 1217 de 13-jarige kleinzoon van Sverre, Håkon Håkonsson (Håkon IV), tot koning werd gekozen, duurde het nog zes jaar voordat hij kon worden benoemd. Zijn voogd en adviseur Skule Jarl brak het aanvankelijke verzet tegen zijn koningschap, maar deed zich echter steeds meer gelden als eigenlijke regent. Zelfs toen Håkon zijn hoogste kroonbeambte de regeringsmacht over een derde deel van het rijk gaf, tot hertog benoemde en ook nog met zijn dochter liet trouwen, was Skule nog niet tevreden. Sterker nog: hij kwam in opstand. In de beslissende slag bij Nidaros leed Skule Jarl een nederlaag en stierf in 1240. Hiermee kwam er ook een einde aan de periode van de burgeroorlogen in Noorwegen.

Håkon IV was ongetwijfeld een van de belangrijkste koningen in de late Middeleeuwen. Onder zijn regering vanuit Bergen werd het land enorm uit-

gebreid. Delen van het huidige centrale deel van Zweden werden toegevoegd, de eilandengroepen in de noordelijke Atlantische Oceaan en later, na een vreedzame overeenkomst, ook Groenland en IJsland. IJsland verloor pas officieel zijn status als vrijstaat onder druk van de militaire verhoudingen, toen Håkons zoon Magnus VI in 1263 tot koning van IJsland werd gekroond.

Ondanks zijn successen in de buitenlandse politiek was Håkon in de handelspolitiek minder gelukkig. In 1223 sloot hij een voor beide partijen gunstige handelsovereenkomst met Engeland, maar in 1250 tekende hij ook het eerste (uiteindelijk ongunstige) contract met de stad Lübeck, de 'koningin van de Hanze'. Door dit verdrag kon de Duitse Hanze een handelskolonie in Bergen stichten. Door dit contract en de volgende overeenkomsten met de Hanze kwam de Noorse handel steeds meer in Duitse handen.

Håkon reorganiseerde het bestuursapparaat. Hij bracht de hoogste rijksambtenaren op zijn hof bijeen; zij vormden de zogenaamde rijksraad. De

Boven: Feestzaal van de Hanze-kooplieden in de Schøtstuer, Bergen.

stenen feesthal die hij voor het huwelijk van zijn zoon Magnus liet bouwen, bestaat ondanks vele verwoestingen en restauraties nog steeds en is een van de symbolen van Bergen. De 12de en 13de eeuw was ook de periode waarin de staafkerken werden gebouwd, de Noorse bijdrage tot de Europese kerkarchitectuur. Deze typische bouwstijl hangt samen met de oorspronkelijke beroepen van de bouwmeesters: ze waren aanvankelijk scheepstimmerlieden.

Håkons zoon Magnus VI, die 'Wetsverbeteraar' (*Lagabøttr*) werd genoemd omdat hij een gedetailleerd burgerlijk wetboek invoerde, regeerde ook vanuit Bergen. In 1300 verplaatste Håkon V de residentie en ook de hoofdstad naar Oslo. Håkon V had geen zoons, zodat hij door een kleinzoon werd opgevolgd. Deze Magnus VII was de zoon van de Zweedse koning en bestuurde tot 1355 ook het Zweedse rijk. Het belangrijkste probleem in die tijd was echter de grote pestepidemie die de helft van de 350.000 inwoners van Noorwegen elimineerde.

De tijd van de unies

De korte unie met Zweden was het begin van de langste alliantie in de Scandinavische geschiedenis, de Unie van Kalmar. De zoon van Håkon VI werd op jonge leeftijd koning van Denemarken, omdat zijn moeder Margaretha dochter van de Deense koning was. Hij heerste tot aan zijn vroege dood ook over Noorwegen. Hij werd opgevolgd door zijn moeder. Daardoor werd zij de eerste koningin van Denemarken en Noorwegen en was zij de eigenlijke initiatiefneemster van de Unie van Kalmar. De eerste oprichtingsovereenkomsten werden al in 1380 gesloten, maar het zou nog ruim 17 jaar duren voordat de drie Scandinavische rijken werden verenigd. Pas toen kon er een gemeenschappelijke koning worden gekozen. Dit werd Erik van Pommeren, die in 1397 in Kalmar gekroond werd.

Daarmee was Margaretha erin geslaagd haar achterneef, haar favoriete kandidaat, koning te laten worden. De unie bestond officieel tot 1523; toen bevochten de Zweden onder Gustav Vaasa opnieuw hun vrijheid. Noorwegen bleef echter tot 1814 met Denemarken verbonden. Deze afhankelijkheid was duidelijk in het nadeel van Noorwegen, dat een ondergeschikte rol speelde en min of meer de status van een kolonie had. Door de Reformatie die door de Denen in 1536 per edict werd doorgevoerd, verloor Noorwegen zelfs zijn klerikale zelfstandigheid: Deense geestelijken overheersten in het bestuur en in de kerken. Deens werd de taal bij de overheid, in de kerken en op de scholen. De adel was door de kleine oorlogen praktisch verdwenen en de economie werd beheerst door Duitse kooplieden. Daarom kon Christiaan III ook zonder tegenspraak in de Deense rijksdag verklaren dat Noorwegen geen zelfstandige natie meer was, maar veel eerder deel uitmaakte van het Deense rijk.

Pas tegen het einde van de 16de eeuw, na de ontdekkingsreizen van Columbus, nam in Europa de vraag naar hout, destijds het belangrijkste exportproduct van Noorwegen, enorm toe. De Duitse Hanze raakte zijn privileges allengs kwijt. Toen Christiaan IV koning van Denemarken werd, braken er voor Noorwegen betere tijden aan. Christiaan IV liet het afgebrande Oslo weer opbouwen, dat vervolgens naar hem werd genoemd (Christiania). In 1641 stichtte hij de stad Kristiansand. De koning haalde Duitse mijnbouwdeskundigen naar Noorwegen om het zilver in Kongsberg en het koper in Røros te kunnen exploiteren. Door deze maatregelen werd de Noorse economische basis verstevigd. Zijn beslissingen leidden ertoe dat Noorwegen in 1660 als zelfstandig rijk werd erkend. Er werd een Noors wetboek (*Norske Lov*) ingevoerd dat echter de vertaalde uitgave van het Deense wetboek was. De Deense stadhouders, die vaak met

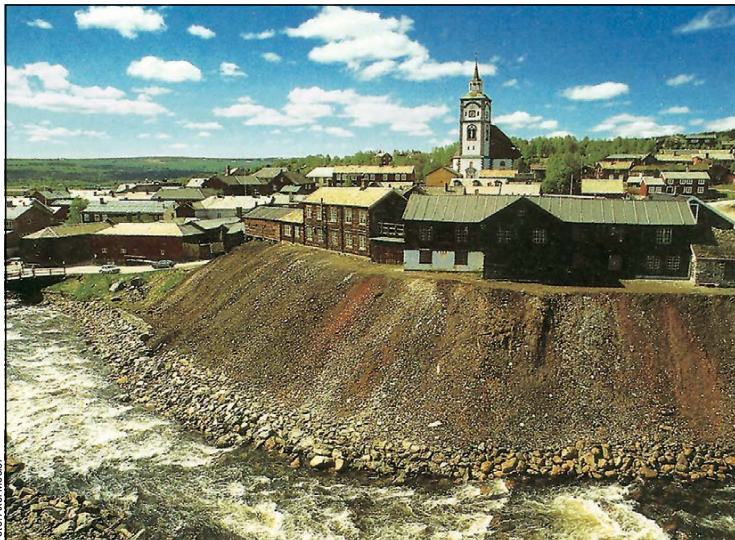

Foto: Axel Mosler

Noorse vrouwen waren getrouwd, handelden niet meer uitsluitend in het belang van Kopenhagen.

Een terugslag werd veroorzaakt door de Grote Noordse Oorlog van 1700 tot 1721 waarin Zweden enkele Deense en Noorse provincies inlijfde en daardoor de heersende grootmacht in Scandinavië werd. Rond 1740 herstelde Noorwegen zich weer. Door de toenemende wereldhandel, vooral overzee, bloeide ook de Noorse rederij; tegelijkertijd begon de renaissance van het Noorse nationaliteitsbesef zich te ontwikkelen. In de oorlogen tegen Napoleon werd Noorwegen door Denemarken gedwongen om de zijde van Frankrijk te kiezen. De Britten besloten daarop tot een blokkade van de Deense en de Noorse havens. De export en de import kwamen volledig stil te liggen. Ook de binnenlandse handel van Noorwegen, die destijds grotendeels over zee plaatsvond, leed hieronder. De Denen en de

Noren hadden duidelijk verschillende belangen. En ook de Deense pogingen tot verzoening, zoals de stichting van de universiteit van Christiania, konden de volksbeweging 'Weg met Denemarken' niet tegenhouden.

De nieuwe tijd

Door de nederlaag van Napoleon in Waterloo dacht Noorwegen zich weer te kunnen gaan bezighouden met zijn streven naar onafhankelijkheid; maar deze gedachte werd ruw verstoord toen de Deense koning in 1814 bij de vrede van Kiel Noorwegen moest afstaan aan Zweden, dat Napoleon vijandig gezind was. Deze beslissing stuitte in Noorwegen op hevig verzet. Zelfs de nog regerende Deense stadhouder en latere koning van Denemarken Christiaan VIII verklaarde zich solidair met de Noren, die vervolgens een vergadering belegden in Eidsvoll, tijdens welke een eigen grondwet werd geproclameerd, die gebaseerd was op de ideeën van Montesquieu (machtenscheiding). Deze grondwet van 17 mei 1814 is in

Boven: Op koper gegrondvest – de mijnstad Røros.

gewijzigde vorm nog steeds van kracht, en de datum is een nationale feestdag. Tijdens moeizame onderhandelingen met de Zweden in Moss werd men het erover eens dat beide staten met eigen wetten en parlementen onder één kroon verenigd moesten worden. De Noren aanvaardden de Zweedse Karel XIII als koning, mits deze verantwoording voor zijn daden zou afleggen aan het *Storting*, het Noorse parlement. Omdat deze vorst kinderloos bleef, werd zijn adoptiefzoon en regent Jean-Baptiste Bernadotte, een vroegere Napoleontische maarschalk, zijn opvolger. Tijdens de regering van Bernadotte (1818-1844 als Karel III Johan in Noorwegen, als Karel XIV Johan in Zweden) vond er weer een opmerkelijke opleving van de Noorse economie plaats. De kustvisserij werd zeevisserij en er ontstonden industrieën nabij de kust, maar het platteland raakte ontvolkt.

De politieke consequentie van deze ontwikkeling was het ontstaan van de 'Intelligentiepartij', die opkwam voor de belangen van de ambtenaren en de bourgeoisie, en van de 'Boerenpartij', de partij van de plattelandsbewoners. De tegenstelling tussen deze partijen kwam zelfs in de taal tot uitdrukking: de intellectuelen spraken het van het Deens afgeleide *riksmål*, de boeren gaven de voorkeur aan het *landsmål*, dat op het Oud-Noors was gebaseerd. In de jaren zeventig van de 19de eeuw ontstond er naast deze twee partijen een arbeiderspartij die 'linkse partij' werd genoemd. Deze partij bespoedigde de hervorming van het parlementaire systeem en ingrijpende democratische verbeteringen. Ook op cultureel gebied begon Noorwegen in deze periode zijn eigen weg te gaan. Namen als Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Edvard Grieg en Edvard Munch zijn voorbeelden van deze ontwikkeling.

Omdat de economische ontwikkeling tegen het einde van de 19de eeuw niet gelijk opging met de bevolkingsgroei en de uit Ierland geïmporteerde

aardappelpest het land verder bergafwaarts deed glijden, besloten veel Noren te emigreren. Alleen al in de laatste 20 jaar van de 19de eeuw gingen 3 à 4 miljoen Noren hun geluk aan de andere kant van de Atlantische Oceaan zoeken. Dit proces duurde voort tot in het begin van de 20ste eeuw en had tot gevolg dat tegenwoordig meer dan een miljoen Noren in Noord-Amerika leven. Op politiek gebied begon in deze tijd ook de beslissende confrontatie met Zweden, omdat Noorwegen nog steeds een ondergeschikte rol speelde. De strijd over de vertegenwoordiging in buitenlandse aangelegenheden escaleerde toen Oscar II weigerde een door het *Storting* ingestelde wet over de invoering van eigen paspoorten en consulaten te ondertekenen. In een referendum besloten de Noren de unie met Zweden te ontbinden. Zweden stemde in met deze wens en sinds het verdrag van Karlstad (1905) was Noorwegen weer zelfstandig. Het eerste probleem waarmee de nieuwe natie te maken kreeg, was het feit dat men wegens het ontbreken van een eigen koningshuis gedwongen was een niet-Noorse prins tot koning te benoemen. Dit ambt werd vervuld door de Deense prins Karl, die op 22 juni 1906 in Trondheim als Håkon VII gekroond werd. In de daaropvolgende jaren begon Noorwegen met de ontwikkeling van zijn voorbeeldige sociale wetgeving en van het kiesrecht, dat sinds 1913 ook voor vrouwen geldt. Noorwegen bleef in de Eerste Wereldoorlog evenals zijn Scandinavische buurlanden neutraal, maar verloor door de hevige Duitse duikbootoorlog een groot deel van zijn handelsvloot, die in opdracht van de geallieerden voer.

In 1920 werd Noorwegen lid van de volkerenbond en kreeg de soevereiniteit over Spitsbergen (*Svalbard*). In 1929 annexeerden de Noren het eiland Jan Mayen, maar in 1933 moesten ze volgens een besluit van het internationaal gerechtshof in Den Haag hun aanspraken op Groenland opgeven.

Foto: Archiv für Kunst und Geschichte, Berlin

Toen Noorwegen na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog een aanval van Hitler-Duitsland vreesde, zocht Håkon VII via zijn Engelse vrouw contact met de Britse regering, met het doel Engelse troepen in Noorwegen te stationeren en zo een eventuele Duitse aanval te kunnen afslaan. De weermacht van Hitler verijdelde dit plan echter en bezette de belangrijkste havens van Noorwegen net voordat de Engelsen arriveerden. Het tot zinken brengen van de 'Blücher' in de Oslofjord (op 20 april 1940) stelde de Noorse regering in de gelegenheid om, met alle belangrijke documenten, via Tromsø naar Engeland te vluchten. In Noorwegen greep de nazimarionet Quisling de macht. Håkon organiseerde vanuit Engeland het verzet tegen Quisling en de bezetters. Een deel van de bevolking collaboreerde echter met de nazi's, openlijk of heimelijk. Een voorbeeld hiervan is de dichter Knut Hamsun, die echter niet veroordeeld werd vanwege

Boven: April 1940 – de Duitse bezettingsmacht voor het station van Kristiansand.

zijn hoge leeftijd en zijn afgedwongen 'vrijwillige' verbanning naar een bejaardentehuis.

Officieel heeft de Noorse regering nooit gecapituleerd. Daarom is het heel logisch dat Håkon VII juist weer in Tromsø voet op Noorse bodem zette, omdat hij zijn land hier noodgedwongen had moeten verlaten.

Na WO II werd Noorwegen een van de oprichtingslanden van de VN in San Francisco. De Noorse regering werd tot 1965 door de Arbeiderspartij gevormd. Sindsdien wisselde de macht tussen de burgerlijke partijen en de Arbeiderspartij. Noorwegen was ook een van de oprichters van de EFTA maar weigerde na de ontbinding van deze associatie verschillende keren toe te treden tot de EU. Binnenlandse belangen, zoals de in 1977 tot 200 zeemijl uitgebreide visserijzone, bepalen ook nu nog het Noorse standpunt.

In dezelfde periode werden de Europese zeeën door een verdrag in olie- en gaswinningszones ingedeeld, waarvan Noorwegen de grootste en meest winstgevende velden kreeg toegewezen.

GEOGRAFIE

De diepe Noorse fjorden

Door de olie- en aardgasboom werd Noorwegen het rijkste land van Scandinavië. Sinds de eerste oliecrisis in de jaren zeventig zijn de overschotten enorm toegenomen. De Noren kregen de bijnaam 'sjeiks van het noorden', omdat ze iedere prijsverhoging van de OPEC volgden, terwijl ze geen lid van deze organisatie zijn.

De huidige koning is Harald V, die in 1987 zijn bij het volk zeer geliefde vader koning Olaf V opvolgde. De Noorse koning heeft formeel nog het recht om met opschortende werking protest aan te tekenen tegen wetswijzigingen. Hij is opperbevelhebber van de strijdkrachten, hoofd van de lutherse staatskerk en reikt ieder jaar de Nobelprijs voor de vrede uit. De beroering vanwege het huwelijk van kroonprins Haakon met de niet-adellijke en alleenstaande moeder Mette-Marit in 2001, is geluwd sinds de geboorte van de troonopvolgster Ingrid Alexandra in 2004.

Van 1945 tot aan 1965 werd de Noorse regering steeds gevormd door de Noorse Arbeiderspartij, die ook in hoge mate verantwoordelijk was voor de vorming van de Noorse verzorgingsstaat. Die werd ook door de burgerlijke partijen die na de verkiezingen van 1965, 1981 en 1989 regeerden, nooit echt ingrijpend aangetast. De sociaal-democratische vrouwelijke premier Gro Harlem Brundtland die dit ambt in 1981 aanvaardde, leed in 1994 tijdens haar derde ambtsperiode een gevoelige nederlaag toen 52,4 procent van de Noren tegen toetreding tot de EU stemde. Noorwegen werd in 2001 een van de Schengenlanden.

Gezien de hoge belastingdruk kreeg de Arbeiderspartij het steeds moeilijker om haar bezuinigingsbeleid te verdedigen. Na twee intermezzo's van de Christelijke Volkspartij was het in 2005 toch weer de beurt aan de Arbeiderspartij met Jens Stoltenberg als premier (in 2009 herkozen), in coalitie met de Socialistisch Linkse Partij en de groene Centrupartij.

De Noorse fjorden hebben een tweeledige symbolische betekenis. Ze zijn het zinnebeeld van de schoonheid van het landschap, en ze karakteriseren de nauwe vervlechting van land en zee waarop de Noren zich sinds de kolonisatie van het land ingesteld hebben. Het woord *fjord* hangt samen met het woord 'varen' en wijst op de vroege noodzaak om de diep in het land snijdende waterstromen over te steken of te gebruiken als verkeersweg naar de weinige nederzettingen aan de oevers. De beperkte landbouwgronden in dit Scandinavische bergland en de Atlantische Oceaan met zijn noordoostelijke uitloper, de Europese Noordelijke IJszee, werden het belangrijkste leefgebied van de Noren sinds de jonge steentijd.

Men kan zich eigenlijk niet voorstellen hoe het de Noren zou zijn vergaan zonder de Atlantische Oceaan. Het zeewater wordt vooral in het ondiepe, subtropische Caribische gebied en in de Golf van Mexico goed verwarmd. De Golfstroom verlaat dan als warme stroming de Amerikaanse kustwateren, trekt als 'Noord-Atlantische stroom' langs Schotland en IJsland, en stroomt dan verder langs de Noorse west- en noordkust. Na zo'n lange reis heeft de Golfstroom uiteraard geen subtropische temperatuur meer. Maar ter hoogte van de Noordkaap op de 71ste breedtegraad is het water van de Warme Golfstroom toch nog 5 °C, voldoende om alle belangrijke Scandinavische havens aan de Europese Noordelijke IJszee en de Barentszee voortdurend ijsvrij te houden. Hoe gunstig de natuur hier Noorwegen gezind is, blijkt wel uit vergelijkingen met gebieden in Alaska, Siberië of Groenland die op dezelfde breedtegraad liggen: bij Kaap Farvel in het zuiden van Groenland op 60° noorderbreedte, dus meer dan 1200 km zuidelijker dan de Noordkaap in Noorwegen, drijven zelfs 's zomers nog ijsbergen!